

РЕЦЕНЗИЯ

от Антон Кирилов Грозданов

доцент по научната специалност „Гражданско и семейно право (Търговско право)“,
05.05.08 – доктор по право

ВСУ „Черноризец Храбър“, Юридически факултет

Професионално направление: 3.6. „Право“

ОТНОСНО: Дисертационен труд на тема **„ПРАВЕН РЕЖИМ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ ДОКУМЕНТИ“**

Автор: Гергана Костова Върбанова

Гергана Костова Върбанова, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Гражданско и семейно право“ е представила за защита пред научно жури дисертационен труд на тема **„ПРАВЕН РЕЖИМ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ ДОКУМЕНТИ“**.

Научен ръководител: проф. д-р Георги Димитров

Дисертацията в общ обем 205 страници е структурирана, както следва: Увод, Глава първа: Писмени документи; Глава втора: Правна уредба на електронните документи; Глава трета: Процесуалноправни аспекти на електронните документи; Заключение, Приложения и библиографска справка. Бележките под линия са 180 (сто и осемдесет). Съдържанието на труда е балансирано. Изградено е в рамките на утвърдената научно-методологическа традиция.

По темата на дисертационния труд са разработени и публикувани 4 (четири) публикации: една статия (в съавторство с научния ръководител) и три доклада.

1. Дисертационният труд има за предмет на изследване актуален и значим за правната теория и практика проблем – правната природа и значение на електронните документи.

2. В уводната част докторантът правилно и обосновано очертава актуалността, научната теза, обекта, предмета, целта и задачите на изследването. Използваните общи и специални научни методи са посочени коректно. В този смисъл особено се открояват историческият и сравнителноправният методи.

2.1. Глава първа е посветена на правната същност на писмените документи през призмата на съвременното развитие на информационните технологии. Аналитично са проследени доктринерните становища за същността на писмения документ и неговите характерни особености. Обобщени са характеристиките на класическия писмен документ като основа за изясняване на *differentia specifica* на електронния документ. Анализът в тази част е коректен. В тази връзка намирам за релевантен изводът, че без базовото познание за класическия писмен документ, не биха могли да бъдат открити специфичните особености на електронния документ (с. 30).

Напълно подкрепям и обобщаващото авторово становище, че българските съдилища следва да зачитат директното приложение на Регламент (ЕС) 910/2014 и винаги, когато се прави

искане за представяне на електронно доказателство – следва да се разглежда като допустимо, независимо, че е представено в електронна форма (с.43).

2.2. В Глава втора се съдържа сърцевината на изследването, а именно: електронните документи. Проследено е развитието на националната и международната правна уредба, вкл. общностното право.

В тази част докторантът разглежда от теоретична и практическа гледна точка особените правни белези на електронния документ. Изследването е сравнително добре структурирано и балансирано. Авторите тези са аргументирани – например тезата, формулирана на страница 44 и сл., че не всяко електронно изявление представлява електронен документ. В този смисъл намирам за особено полезен анализът на съдържанието на електронното изявление през призмата на доказателственото право.

Приносен елемент се съдържа в извода (формулиран на с. 45), че за да бъде електронното изявление релевантно за гражданските и търговските отношения, то трябва да съдържа изявления, които да са относими към определен кръг от обществени отношения, уредени от правните норми. Наред с това то трябва да бъде въпроизведено така, че да визуализира обективизираната в него воля, която да е разбираема и да може да бъде възприета от трети лица.

Същата констатация може да бъде направена и по отношение на други автори тези – например формулирането на понятието за електронен документ в тесен смисъл (с. 51).

Особено ярко изразен приносен характер има направеното разграничение между класическия писмен документ и електронния документ от гледище на изискуемата от закона форма. Същата констатация може да бъде направена и относно изследването на т.нар. „усъвършенстван електронен подпис“.

В тази посока следва да бъде подкрепен извода на страница 70. Докторантът основателно навежда, че при усъвършенствания електронен подпис, както при обикновения, от волята на страните зависи дали те ще предадат на същия равностойността на саморъчен.

Приносен елемент с подчертан приложен характер има направеното от автора разграничение между понятията „автор“ и „съставител“ на електронно изявление (с. 80). В този смисъл намирам за обосновано формулираното на страница 82 предложение *de lege ferenda*.

От изключителен интерес за практикуващите юристи и икономисти би било изследването и изясняването на въпроса за момента, в който адресатът на изявлението, обективизирано в електронния документ, е узнал съдържанието му.

2.3. Глава трета е посветена на процесуалноправните аспекти на електронните документи. Изследването в тази част има подчертано практическо значение. Авторът основателно и обосновано навежда, че електронният документ представлява годно доказателство за целите на процеса. Правилно е акцентирано върху обстоятелството, че електронните документи съществуват винаги в оригинал. Споделям разбирането, че с извършване на операцията „копиране“ – всъщност не се създава копие на ел. документ, а се репликира напълно идентичен по външно съдържание електронен документ.

Висока оценка заслужава и анализа относно представянето на електронните документи в исковия процес. Подчертан приносен елемент се съдържа в разглеждането на хипотезата, при която документът, от който спорещите страни искат да се ползват – представлява дигитално съдържание, съхранено във виртуална среда – например облак или на мобилно устройство

(смартфон). В подкрепа на аргументацията авторът привежда подходящи примери от съдебната практика.

Силно изразен научно-приложен характер показва изследването в частта относно момента, в който трябва да бъдат оспорени представените в процеса електронни доказателства. В тази посока е открояна хипотезата, при която е налице електронен документ, представен на електронен носител. Авторът правилно поддържа, че в този случай съдът следва да предостави възможност на другата страна да се запознае с него, като му предостави възможност в указания от съда срок да изрази становище.

Горната констатация може да бъде направена и за изследването на особеностите при разпределяне на доказателствената тежест при оспорване на електронен документ (с. 129 и сл.).

Полезно и навременно с оглед на настоящата епидемиологична обстановка е изследването в частта относно упражняване на процесуални права по електронен път. В този смисъл анализът релевантно се основава на разпоредби от ЗСВ, според които органите на съдебната власт са длъжни да приемат и извършват процесуални действия в електронна форма.

Горната констатация може да бъде направена и за изследването относно използването на електронни документи в изпълнителното производство.

В заключителната част докторантът отново концентрира вниманието на читателя върху фундаменталния изследователски проблем, а именно: правната същност на електронните документи, систематизират се научните и научно-приложни резултати (изводи) и направените във връзка с тях предложения *de lege ferenda*.

2.4. Представеният автореферат в обем от 29 (двадесет и девет) страници съответства на нормативните изисквания. Съдържанието му е съобразено с дисертационния труд и правилно отразява основните му положения.

2.5. От приложената библиографска справка е видно, че докторантът е използвал по-голямата част от достъпната българска и чуждестранна специализирана литература.

3. По дисертационния труд могат да бъдат направени някои критични бележки и препоръки:

3.1 Отделни фрагменти от изследването имат предимно описателен (обзорен) характер – например частта от глава първа, посветена на видовете документи.

3.2. Считаю, че не е необходимо изброяването в уводната част на релевантните за изследването нормативни актове.

3.3. Препоръчвам на автора – преди отпечатването на дисертационния труд - да допълни анализа в пар.4.2.1. от Глава втора със сравнително разглеждане, съчетано със съответната аргументация между правилата за времето за изпращане, получаване и узнаване на електронното изявление и общите правила на чл.13-14 ЗЗД.

3.4. Считаю, че направеното предложение *de lege ferenda* във връзка с разпоредбата на чл.204 ГПК се нуждае от допълнителна аргументация и по-конкретна формулировка. В този смисъл авторът развива общи мотиви (с.125). Твърди, че липсва уредена процедура, която да указва на съда, как да процедира при представяне на електронни доказателства на технически носител.

Отчитам сложността на проблематиката, предмет на дисертационното изследване, както и различните, понякога напълно изключващи се становища в изследваната област на правното познание.

Общата ми оценка за дисертационния труд е положителна. Изследването е завършено. Осъществена е напълно неговата цел и задача. Поддържаните от автора тези са обосновани. Отделни части от труда имат подчертан научно-приложен характер. Други имат силно изразен теоретичен характер с белези на оригинални теоретични обобщения.

Авторът показва много добро познаване на съдебната практика по темата. Смело и обосновано подлага на критика процесуалния подход на отделни съдебни състави – например по прилагането на чл.193 ГПК във връзка с чл.32 ЗА.

От съдържанието на дисертационния труд се установяват научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката.

Докторантът показва, че притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способност за самостоятелни научни изследвания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „ПРАВЕН РЕЖИМ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ ДОКУМЕНТИ“ съответства на нормативните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, с оглед на което препоръчвам на **Гергана Костова Върбанова** да се даде образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Гражданско и семейно право“.

Варна, 1 юли 2020

РЕЦЕНЗЕНТ: